

**Város- és
magyar-
történet
életrajzokban
elbeszélve**

Gaal György: *Születtek Kolozsvárt. Tizennyolc pályakép nagyjainkról, a város hétszáz esztendő történetébe foglalva, közel háromszáz illusztrációval és számos színes műmel-léklettel*, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2016.

Mindig tudtuk, hogy Kolozsvár a magyar történelemnek, a magyar kultúrának sok évszázados fellegrája. Károly Róbert 1316. augusztus 19-én kelt oklevelében már városi rangra emelte. Több országos eseménynek a helyszíne, messze földön híres iskolaváros, az állandó, hivatásos magyar nyelvű színjátás bölcsője. Itt épült fel az ország első magyar kőszínháza – és még folytathatnám. Gaal György impozáns összefoglaló műve, amely Kolozsvár híres szülötteinek állít emléket, segít, hogy mindezt tudatosítsuk. A szerző jó érzékkel, oly módon választott ki tizennyolc híres-séget, hogy pályaképünkkel a város hét évszázados történelme, művelődési élete, tudomány-, iskola-, egyház-, művészet- és irodalomtörténete is kibontakoz-zék az érdeklődő olvasó előtt.

A városhoz köthető személyiségek közül kétségtelenül Mátyás a leghíresebb, aki 1447-ben az Óvárban született, és akinek szülőházát 1889-től emléktábla jelöli. Gaal György könyvéből megtudhatjuk, hogy a gyermek Mátyás édesanyjával évekig Kolozsvárt tartózkodott, vélhetően az itteni Domonkos-rendi templomban keresztelték, és iskolai tanulmányait is itt kezdte el. A szerző hangsúlyosan ír a Váradon humanista központot létesítő, görög–latin könyvtár alapító Vitéz János nevelő szerepéről. Hogy a humanista nevelés milyen hatással volt a majdani királyra, bizonyítja híres udvari könyvtára, de Mátyás humanista műveltségéről és könyvszeretetéről árulkodik 1471. szeptember 13-án a római Giulio Pomponio Leto egyetemi tanárhoz, jeles filológushoz írt levele is: „Már sokan mondták, hogy a háborúban hallgatnak a Múzsák, mi mégis, amennyi időnk csak marad az állandóan nyugtalanító háborúkból, az irodalomnak szenteljük kedvvel és gyönyörűséggel.”

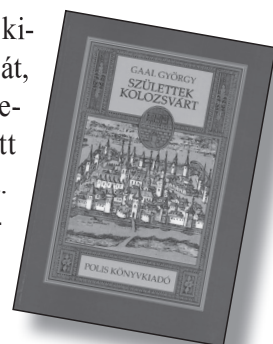
Mátyás szülőházától csak néhány lépésnyire található az a ház, amelyben Bocskai István látta meg a napvilágot. A szerző mély átéltséggel, ám a tényekhez ragaszkodva rajzolja meg életútját. Kiderül, hogy Bocskai már 19 évesen jelentkezik a fejedelmi udvarban, éppen akkor, amikor a fejedelem, Báthori István

távozik, hogy elfoglalja a lengyel királyi trónt, és maga helyett bátyját, Kristófot hagyja vajdaként a fejedelemség élén. A fiatalember előtt korán megnyílik a politikai pálya. Előbb a tizenkét tagú fejedelmi tanácsnak, majd Kristóf halála után utódja, a kiskorú Zsigmond nevelését és az ország ügyeit irányító négytagú tanácsnak a tagja. Báthori István halála után a 16 éves Báthori Zsigmond lesz a fejedelem, akinek Bocskai a legmegbízhatóbb tanácsosa. 1605. február 21-én Bocskait a Nyárádszeredában összeült erdélyi országgyűlés, majd április 20-án a magyarországi fölkelt rendek szerencsi országgyűlése fejedelemmé választja.

Kolozsvárt született minden idők legkiemelkedőbb magyar tudósa, a matematikus Bolyai János. Gaal György lebilincselően ír a fiatal, ám valóságos zseninek számító tudósról, aki a lehetséges geometriák euklideszi határesetét vizsgálva kidolgozta a tér abszolút geometriáját. Kozmikus méretekben új világot teremtő, a tudományos szemléletet máig meghatározó felismerését 1823. november 3-ai levelében jelezte apjának, Bolyai Farkasnak. Széchenyi István kereken két évvel később, 1825. november 3-án ajánlotta fel birtokai egy évi jövedelmét a Magyar Tudós Társaság megalapítására – a tudomány november 3-ai ünnepe tehát nem véletlenül idézi emlékezetünkbe Széchenyi Istváné mellett Bolyai János nevét, munkásságát is.

Az első akadémiai jellegű testületnek, az Aranka György-féle Tudós Társaságnak legjelentősebb nyelvésze és egyedüli európai hírűvé vált tagja, Gyarmathi Sámuel is Kolozsvár szülötte. Pályaképéből kiderül, hogy előbb Bécsben szerzett orvosdoktori címet, majd Göttingenben, a híres Georgia Augusta egyetemen töltött három évet. Azon az egyetemen, amely Európa legrangosabb tanintézetévé vált, s amelyen működésének első száz évében mintegy kétszáz magyar diák tanult.

Kimagasló egyházi eljárókról is olvashatunk a kötetben. Dávid Ferenc az erdélyi magyar lutheránusok második, a reformátusok és az unitáriusok első püspöke, az unitárius egyház megalapítója. A szerző az esemény fontosságával összhangban hangsúlyozza, hogy Dávid Ferenc neve összefonódik az 1568-as híres tordai országgyűléssel, amely világviszonylatban először mondta ki és iktatta törvénybe a vallás- szabadságot. A református Nagy Péter pályája pedig

jól példázza, hogy egy céhes környezetből induló városi fiú miként jut el az egyházi hierarchia minden lépcsőfokát végigjárva a püspöki székhöz. Kora legnagyobb prédikátorának tartották. Az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek – amint Gaal György megjegyzi – másod-, majd első alelnöke is volt.

A kötetben jelentőségükhöz illően szerepelnek a képzőművészek is. Elsőként a Kolozsvári testvérekről, Mártonról és Györgyről olvashatunk, akik az 1330-as évek első felében születtek. Egyetlen máig fennmaradt, híres szobruk, a sárkányölő Szent György a prágai múzeumban látható, és csak másolata található – a többi közt – Kolozsvárt, a Farkas utcai református templom előtt. Kolozsvár három rangos grafikus- és festőművészt adott a magyarságnak. Szathmári Papp Károly Bukarestben, Buday György Angliában, Székely Bertalan pedig Budapesten érkezett el pályája csúcsára. Közülük kettőnek szentel a szerző külön fejezetet. Különösen Székely Bertalan festészetének a nemzet megtartásában betöltött fontos szerepét emeli ki. Székely Bertalan előbb a bécsi, majd a híres müncheni Művészeti Akadémián tanul, itt sajátítja el a történelmi festészetet, amelyet magyar szellemmel tölt meg. Festményei közül kiemelkedik a *Mohács* (1866), *Az egri nők* (1867), a *Zrínyi kirohanása* (1885), de számos személyiség portréját is megfestette. Ő a falfestészet úttörő magyar nagymestere. 1884-ben jut az első nagyobb megrendeléshez, a budapesti operaház előcsarnokának boltozatát és a királyi páholyt, majd 1887–89 között a pécsi dóm két kápolnáját díszíti, a budai Mátyás-templom falképének elkészítését pedig Lotz Károllyal közösen végzik. Ács Ferenc szintén a város szülötte. Budapesten, majd Münchenben készül művészi pályájára, 1906-ban viszont véglegesen szülővárosában telepedik le. Természeti tájakat és portrékat fest. Gaal György véleménye szerint a XX. század első évtizedeiben ő képviseli a modernizmust Erdélyben.

Pákei Lajos építész Kolozsvár emblematikus épületeinek tervezőjeként vált ismertté. Többek között a New York Szálló, valamint az új Unitárius Kollégium impozáns épületét tervezte. A kolozsvári sétá-

tér rekonstrukciója és a Mátyás-szoborcsoport talapzatának megtervezése is az ő nevéhez fűződik.

A kolozsvári születésű művészek sorában említendő továbbá Bánffy Miklós, aki Erdély egyik legrégebbi és legelőkelőbb főúri családjának a sarja. Felmenői között leghíresebb az a Bánffy György, aki a birodalmi nagyfejedelemséggé alakult Erdély első gubernátora volt, ő építtette a híres kolozsvári Bánffy-palotát. A Bánffy Miklósról készült pályaképből megtudhatjuk, hogy művészi tehetségét felismerve édesapja Budapestre, Székely Bertalan műhelyébe irányítja, ahol rajzkészségét fejlesztheti. Kolozsváron és Budapesten jogi tanulmányokat folytat, és államtudományi doktorátust szerez. Kolozsvár főispánja lesz, majd 1910-ben Budapestre költözik. Több színművet ír. 1912-ben a Nemzeti Színház és a Magyar Királyi Operaház intendánsának nevezik ki. Nevéhez fűződik Bartók színpadi műveinek a bemutatása. 1916-ban pedig a budai királyi koronázás művészi előkészítését bízzák rá. Bethlen István kormányában külügyminiszteri tárcát kap. Gaal György megjegyzően mutatja be Bánffy sokoldalúságát. Kiemeli, hogy miniszterként 1922. április 10-e és május 19-e között részt vett a Népszövetség ülészakán Genovában, ahol a világháború utáni helyzetről tárgyaltak. Mindent megtett, hogy felhívja a politikusok figyelmét a kisebbségek helyzetére. 1926-ban telepedik haza Kolozsvárra, ahol elsősorban a művészi, irodalmi életbe kapcsolódik be.

Az érdekesítő város- és magyarságtörténetnek nem minden szereplőjére tértem ki, azt azonban feltétlenül említenem kell, hogy sorukat Herepei János zárja, aki mint Kolozsvár helytörténetének és nem utolsósorban a Házsongárdi temető történetének kutatója a könyv szerzőjének, a Kolozsvár-kutatásnak évtizedek óta elkötelezett Gaal Györgynek az egyik előfutára.

A kötet végén háromszázötvennégy Kolozsvárt született személyiségnek a teljesség igénye nélkül összeállított névsora és gazdag bibliográfia olvasható. A kiadvány szép kivitelezéséért a Polis Könyvkiadó mellett az Idea Nyomdatól illeti köszönet.

Kabán Annamária

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek
Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok • Szociográfia
Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák

► www.magyarnaplo.hu